

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук

**Бойван Олесі Степанівни на дисертацію Стромило Анни Петрівни
«Формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного
середовища», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю
13.00.07 – теорія і методика виховання**

Зміни морально-ціннісних орієнтирів на сучасному етапі розвитку України актуалізували проблему виховання гуманістично орієнтованої особистості, здатної до успішного самовираження у гармонійних міжособистісних взаєминах. Зважаючи на це, а також відповідно до європейських вимог щодо соціалізації студентської молоді, пріоритетом виступає пошук ефективних шляхів формування в юнаків і дівчат гуманних стосунків.

Сьогодні складно виступати за гуманізм у тій чи іншій галузі: тисячі років людство сприймало війну як щось неминуче; нині насильством вирішують національні та расові конфлікти; кримінальна злочинність, відтепер – і політична, також забирають життя тисяч людей. Це змушує замислитися, як виховати у молоді миролюбність, негативне сприйняття війни, гуманне ставлення до інших. Необхідно переглянути наявну систему навчання та виховання, побудувати її по-новому.

Істотну роль у вирішенні означеної проблеми відіграє освітній простір, оскільки саме в освітньо-виховному процесі створюються ситуації культурного, міжособистісного, міжнаціонального, формального і неформального спілкування.

Тобто, головним завданням будь-якого суспільства виступає створення оптимальних умов для формування гуманних стосунків студентів. Перспектива на майбутнє та шлях розвитку нашої країни, її майбутнє в руках молоді. Тому роки студентства є ключовим етапом становлення всебічно розвиненої

особистості, у процесі якого розкриваються їх можливості та задатки, набуває вдосконалення інтелект, впорядковується система цінностей, соціальні настанови, вдосконалюється професіоналізм обраного фаху.

Актуальність обраної проблеми дослідження зумовлена необхідністю розв'язання зазначеного питання та відсутністю у теоретико-методичній літературі цілісної методики формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища.

Зазначене дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження Стромило Анни Петрівни на тему «Формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища» є актуальним, своєчасним і важливим, оскільки спрямоване на подолання існуючих суперечностей, які впливають на результати формування гуманних стосунків студентів.

Про актуальність наукового дослідження А.П. Стромило свідчить і те, що дисертаційна робота виконана згідно з науково-дослідною темою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького «Моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інтеграції України в європейський освітній простір» (державний реєстраційний номер 0109U002550). Тему затверджено Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 3 від 29.10.2013 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 27.05.2014 р.).

Структура дисертації є логічною та виваженою. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, ґрунтовних висновків, списку використаних джерел та змістових додатків. У вступі дослідження чітко визначено категоріальний апарат дослідження, де належним чином узгоджено його мету, об'єкт, предмет, гіпотезу та завдання, яким відповідають вдало підібрані автором методи науково-педагогічного пошуку: теоретичні, емпіричні та статистичні. Це уможливило наукове обґрунтування його теоретичних положень і висновків, дозволило вмотивовано визначити новизну дисертації.

Виклад основного змісту дисертації логічно починається з аналізу філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури щодо визначення теоретичних основ формування гуманних стосунків студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища.

Зазначимо, що А.П. Стромило було з'ясовано сучасний стан наукової проблеми у виховній теорії і практиці та уточнено зміст ключових понять дослідження; розкрито й охарактеризовано структурні компоненти (когнітивний, емоційний, поведінковий) гуманних стосунків; визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні сформованості гуманних стосунків у студентів; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища.

Слід відзначити чіткість та коректність обґрунтованого А.П. Стромило понятійного апарату. Всі парадигми, які є в дослідженні відіграють ключові ролі, старанно аналізуються і розкриваються, їх тлумачення достатньо аргументоване та підкріплене авторською інтерпретацією. Так, дисертанткою, на нашу думку, досить вдало розкрито сутність **поняття «гуманні стосунки студентів»** як інтегративне особистісне утворення, яке відображає розуміння людини як найвищої цінності, проявляється в поведінці (співчуття, взаємодопомога, повага гідності і свободі інших), характеризується небайдужістю до переживань та проблем суб'єктів спілкування.

Науковий інтерес представляє уточнення **поняття «освітньо-виховне середовище»** - сукупність об'єктів й суб'єктів впливу на формування особистості студента, на його творчий потенціал, професійні та особистісні задатки, які сприяють становленню суб'єкт-суб'єктного взаємозв'язку та особистісно орієнтованих педагогічних комунікацій, забезпечують умови для комфортного співіснування студентів в навчальному закладі та поза його межами. Таке середовище передбачає низку впливів на студента: педагогічних, виховних, освітніх, професійних, соціокультурних тощо.

Дисертанткою правомірно визначено, що матеріали дисертації можуть використовуватись у вищих навчальних закладах під час вивчення курсів «Педагогіка вищої школи», «Методика виховної роботи в ВНЗ», «Управління навчальною та виховною діяльністю», у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для проведення методичних семінарів викладачам ВНЗ, а також у практичній роботі кураторів груп.

Особливої уваги заслуговують розроблені дисертанткою **педагогічні умови формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища**, а саме: *урахування індивідуально-вікових та гендерних особливостей студентів*, яка реалізувалася через врахування певних індивідуально-вікових особливостей студентів; *збагачення теоретичної обізнаності студентів із сутністю та способами реалізації гуманного педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктній основі* у навчальній діяльності на теоретичних і практичних заняттях із таких гуманітарних дисциплін, як «Історія» та «Культурологія»; *змістове і методичне забезпечення гуманізації освітньо-виховного середовища у ВНЗ*, що передбачає створення такого середовища, що характеризується посиленням гуманної спрямованості навчання та виховання через інформаційне розширення загальноосвітніх дисциплін, наповнення та доповнення освітньої програми гуманним змістом.

У роботі розроблено та апробовано **модель формування гуманних стосунків студентів**, яка складається з блоків (мотиваційно-цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-результативний) та етапів (підготовчо-демонстраційний, практично-орієнтувальний, реалізації стосунків). Її характерними особливостями визначено: спрямованість на цілісну реалізацію означеного явища; чітку послідовність дій, необхідних для розв'язання завдань дослідження.

Мотиваційно-цільовий блок моделі розкриває головну мету навчально-виховного процесу – виховання у студентів гуманних стосунків та передбачає формування у студентів мотивів особистісного і професійного самовдосконалення та мотивів гуманних стосунків. Змістово-процесуальний

блок спроектованої теоретичної моделі передбачає відбір змісту навчальних дисциплін гуманітарного циклу та позааудиторної діяльності, спрямованої на формування у студентів гуманних стосунків та включає педагогічні умови, форми, методи і технології педагогічного процесу; діагностично-результативний – містить компоненти, критерії та їх показники, рівні як очікуваний результат – сформованість гуманних стосунків студентів.

Означена модель базується комплексі загальнонаукових підходів (особистісно-орієнтувальний, аксіологічний, культурологічний, діяльнісний) та педагогічних принципів (створення «ситуацію успіху»; спільна діяльність педагога і студента; виховання у колективі і через колектив). У моделі відображено учасників процесу формування гуманних стосунків – студенти, викладачі, адміністративний колектив, освітньо-виховне середовище.

Аналіз результатів формувального експерименту засвідчив позитивну динаміку змін у процесі формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища: кількість респондентів експериментальної групи з початковим рівнем сформованості гуманних стосунків зменшилася, підвищилася кількість студентів за середнім рівнем, значно зросла кількість респондентів з високим рівнем.

Необхідно також відзначити організацію та проведення педагогічного експерименту, його тривалість, масовість, масштабність, багатоплановість і цілеспрямованість. Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним задачам дослідження і досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовної джерельної бази. Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та прикінцевих висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті. Заслуговують на увагу додатки до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертаційної роботи, а 12 наукових публікацій з достатньою повнотою розкривають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам.

Отже, обсяг і зміст рецензованої дисертації переконують, що робота є самостійним дослідженням, наукова новизна якого полягає у цілісному висвітленні проблеми процесу формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища. Вона має важливе значення для розв'язання актуальних проблем теорії і методики підготовки фахівців та демонструє наукову і професійну зрілість автора. Автор розуміє сутність проблеми, вміє систематизувати суттєві ознаки досліджуваного явища, науково інтерпретує окремі факти та експериментальні дані, враховуючи їх об'єктивну та суб'єктивну зумовленості.

Високо оцінюючи результати рецензованого дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. У дисертації розроблено критерії та показники виховання гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища, проведено ґрунтовну діагностику на констатувальному етапі. Натомість поведінково-практичний критерій розкрито не в повній мірі.

2. У роботі акцентується увага на досить великій кількості моральних якостей особистості, тому автору не вдалося їх детально та ґрунтовно охарактеризувати. Тому бажано зупинитись на трьох або чотирьох якостях, які варто розвивати у процесі формування гуманних стосунків студентів.

3. У дисертації автором визначено рівні сформованості гуманних стосунків у студентів в умовах освітньо-виховного середовища як початковий, середній, високий. Але, враховуючи те, що процес виховання не має чітких, визначених меж своїх результатів та досягнень, то було б доречним обрати термін «достатній рівень».

4. У роботі автору варто коректніше використовувати термінологію: на ст. 56 людинолюбство, гуманна спрямованість, емпатія, альтруїзм, комунікативна компетентність, толерантність, емоційна стабільність, вихованість – це критерії за допомогою яких оцінювали рівень вихованості гуманних стосунків, а на ст.72 – це складники вироблення внутрішніх механізмів саморегуляції.

5. У дисертації зустрічаються технічні та стилістичні помилки.

Однак висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної наукової цінності та практичної значущості виконаного дослідження. Дисертація на тему «Формування гуманних стосунків студентів в умовах освітньо-виховного середовища» є самостійною завершеною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які мають важливе значення для подальшого розвитку теорії і методики підготовки студентів.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Стромило Анна Петрівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання.



Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук

Бойван Олеся Степанівна